

Α.Β. ΜΟΥΜΤΖΑΚΗΣ

Κ. ΒΑΡΝΑΛΗ " ΟΙ ΜΟΙΡΑΙΟΙ "
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΙΑΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

ΣΤΟΧΟΙ

Κατανόηση και βιωματική προσέγγιση του ποιήματος μέσα από τις λέξεις του. Παρακολούθηση της νοηματικής και γενικότερα της ποιητικής πορείας από τη μια στροφή στην άλλη.

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

- Σύντομη και πολύ γενική εισαγωγή για τον ποιητή.
- Ανάγνωση του ποιήματος από τον καθηγητή.
- Πρώτη αντίδραση των μαθητών (Γενικό νόημα ή άλλη παρατήρηση).
- Ερμηνεία και παρακολούθηση όλων των στοιχείων του ποιήματος (γλωσσικών, νοηματικών, αισθητικών κτλ.) κατά στροφές. Η ακριβής σημασία του τίτλου ("μοιραίοι") θα ζητηθεί στο τέλος ύστερα από την ενίσχυση της αναλυτικής ερμηνείας.
- Στην 1η στροφή γνωριμία με τους ανθρώπους, το χώρο και την ατμόσφαιρα. Βασικές λέξεις ερμηνείας ("λέξεις κλειδιά"): "παρέα", "δαν όλα", "φαρμάκια". Μουσική υπάρχει, αλλά δεν την ακούν ή δεν την απολαμβάνουν ("στρίγκλιζε").
- Στη 2η στροφή αναπτύσσεται η έννοια της "παρέας". Περισσότερα συναισθηματικά και ανθρώπινα στοιχεία. Αγανάκτηση και απελπισία. Η ζωή δεν έχει απλώς βάσανα, αλλά η ίδια η ζωή είναι το βάσανο. Έχουν διάθεση να εξετάσουν αν η απελπισία τους είναι δικαιολογημένη (στ. 5-6). Οι μνήμες τους όμως δεν αλλάζουν τα συναισθήματά τους.
- Στην 3η στροφή η θύμηση, που τους απομάκρυνε από το παρόν, συντέλεσε στο να φέρουν στο νου τους κάποιες άλλες εικόνες ζωής, άλλων όμως ανθρώπων, που είναι "μακριά" τους. Δε ζουν την όμορφη ζωή αλλά ούτε την αγνοούν και ούτε αδιαφορούν γι' αυτήν.
- Η αντίθεση της 4ης με την 3η στροφή κάνει καθαρότερο το περιεχόμενο της 4ης στροφής. Είναι μια ανάπτυξη με συγκεκριμένα στοιχεία των λέξεων "φαρμάκια", "βάσανο" της 1ης και 2ης στροφής. Γενικώς το ποίημα συνεχίζει τη δεύτερη στροφή, μετά τη φωτεινή παρένθεση της 3ης στροφής, κάνοντας το γενικό ειδικό. Στην 4η στροφή παρατηρούμε τέσσερις από τις πιο φοβερές αιτίες δυστυχίας: αγίατη βασανιστική ασθένεια (ή "ζωντανός" θάνατος), επικείμενος θάνατος, αγαπημένο πρόσωπο στη φυλακή, κοινωνική εξαθλίωση και απόρριψη.
- Μετά την κορύφωση των καταστάσεων στην 4η στροφή ακολουθούν στην 5η στροφή τα ερωτήματα από τα ίδια τα πρόσωπα: "φταίει... φταίει...". Η αιτία αποδίδεται, αλλά με αβεβαιότητα, σε πολλά: τύχη, θεός, ο εαυτός μας, το κρασί. Η πικρή ειρωνεία των στίχων 5 και 6 δείχνει όχι μόνο ότι αναζητούν οι ίδιοι τις αιτίες της δυστυχίας τους (μία ενεργητική στάση επίγνωσης) αλλά και ότι φταίνει και οι άλλοι, και οι ίδιοι, όπως φαίνεται από τους δύο τελευταίους στίχους των "προβληματισμών" (στ. 3 και 4). (βλ. και Κ. Βάρναλη, Αισθητικά-Κρητικά, 1958: "Το ποίημα χτυπάει εκείνη τη μερίδα του λαού, που δεν μπορεί να βρει την αιτία της δυστυχίας της και αυτοεγκαταλείπεται").
- Η τελευταία στροφή κλείνει ("έτσι") και τις εικόνες δυστυχίας που είδαμε και τις σκέψεις που έγιναν για όσα είδαμε. Ωστόσο το ποίημα τελειώνει όπως ξαναρχίζει. Τα πάντα παραμένουν στο ίδιο σημείο. Ο προβληματισμός οδήγησε πάλι σε μια παθητική στάση ("οκυφοί", "δαν τα

οκουλήκια", "θάμα"). Ο τίτλος πια βγαίνει αβίαστα και από όσα προηγήθηκαν και ακριβέστερα από τους στίχους 5 και 6.

- Παρατηρήσεις για τη γλώσσα και την αισθητική του ποιήματος: εκφραστική και φυσική γλώσσα χωρίς επιτηδεύσεις ("φαρμάκια", "εφτυούσε καταγής", "άσπρη ημέρα", "ίδιο στοιχειό", "το ζαβό το ριζικό", "οκουλήκια" κ.π.ά.), εικόνες και αμεσότητα στο λόγο (στρ. π.χ. 1,2,4,6), ειλικρίνεια και λυρισμός (στρ. 2,3,6), συμμετοχή του ποιητή και με το α' και με το γ' πρόσωπο.
- Ανάγνωση για δεύτερη φορά στο τέλος του ποιήματος από τον καθηγητή.

Γενική παρατήρηση: Κατά τη διδασκαλία διαβάζονται και ακούγονται μέσα στην τάξη πολλές φορές οι στίχοι του ποιήματος.

- Ερωτήσεις στις οποίες μπορούν να αναντήσουν οι μαθητές (εκτός από τις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου) είτε την ώρα της διδασκαλίας, είτε ως "εργασίες στο σπίτι", με βάση πάντοτε μόνο τις λέξεις του ποιήματος:

- Πού φαίνεται η ενότητα που έχουν μεταξύ τους οι "μοιραίοι";
- Έχουν αποδεχθεί τη μοίρα τους;
- Να εξετάσετε αν προσπαθούν να βρουν τις αιτίες, αν μεταθέτουν ή αποδίδουν αλλού το πρόβλημα, αν το συνειδητοποιούν και αν ελπίζουν σε κάποια αλλαγή της κατάστασης.
- Να επισημάνετε τη λογική ή άλλη διάρθρωση των στροφών του ποιήματος.

Οι μοιραίοι

Οι μοιραίοι, το δημοφιλέστερο ποίημα του Βάρναλη, χαρακτηρίστηκε ως ένα από τα κατορθώματα του νεοελληνικού λυρισμού. Το ποίημα πρωτοδημοσιεύτηκε στο περιοδικό Μαύρος Γάτος το 1922, τον ίδιο χρόνο που ο ποιητής με τη σύνθεσή του Το φως που καίει εγκαταλείποντας τις προηγούμενες ανασητήσεις του χάραξε τη νέα του πορεία; να υπηρετήσει με την τέχνη του την αριστερή ιδεολογία στην οποία είχε ενταχθεί.

Ο κοινωνικός στόχος του ποιήματος είναι σαφής: να απεικονίσει με τα πιο παραστατικά χρώματα τη δυστυχία των απόκληρων της ζωής.

Μες στην υπόγεια την ταβέρνα,
μες σε καπνούς και σε βρισές
(απάνω στρίγκλιζε η λατέρνα)
όλ' η παρέα πίναμ' εψές;
εψές, σαν όλα τα βραδάκια,
να πάνε κάτω τα φαρμάκια.

Του ενού ο πατέρας χρόνια δέκα
παράλυτος, ίδιο στοιχειό*
τ' άλλου κοντόημερ* η γυναίκα
στο σπίτι λιώνει από χτικιό*
στο Παλαμίδι* ο γιος του Μάζη
κι η κόρη του Γιαβή στο Γκόζι*.

φαρμάκια → βότανα →
επιτήρηση
της ζωής
κινδύνους

ένος περιού
Σφιγγόταν ένας πλάι στον άλλο
και κόπου εφτυούσε καταγής.
Ω! πόσο βάσανο μεγάλο
το βάσανο είναι της ζωής!
Όσο κι ο νους να τυραννιέται,
όσπρη ημέρα δε θυμιάται.

—Φταίει το ζαβό το ριζικό* μας!
—Φταίει ο Θεός που μας μισεί!
—Φταίει το κεφάλι το κακό μας!
—Φταίει πρώτ' απ' όλα το κρασί!
Ποιος, φταίει; ποιος φταίει; Κανένα στόμα
δεν τό 'βρε και δεν το 'πε ακόμα.

δικρή
ειρωνία

Ανάλυση βίαιος
'Ηλιε και θάλασσα γαλάζα
και βάθος τ' άσπωτ* ουρανού
Ω! της αυγής κροκάτη γάζα*,
γαρούφαλα του δειλινού, εικάνα
λάμπετε, σβήνετε μακριά μας,
χωρίς να μπειτε στην καρδιά μας!

Έτσι στη σκότεινη ταβέρνα
πίνουμε πάντα μας σκυφτοί.
Σαν τα σκουλήκια, κάθε φτέρνα,
όπου μας εύρει, μας πατεί.
Δειλοί, μοιραίοι κι άβουλοι αντάμα,
προσμένουμε, ίσως, κάποιο θάμα!

→ το ίδιο ελλειψοφο κείμενο
αναλυτικά κειμένου
κύκλος - η αλητικότητα - τίτλος
Μοιραίες